

Miloš Rejchrt

Dveře

se otvírají

Rozhovory
nad BIBLÍ

Vyšehrad

Rozhovory
nad BIBLÍ

Miloš Rejchrt

*Dveře
se otvírají*

Rozhlasové
rozhovory
o biblickém
textu
vedl s autorem
Petr Vaňura

Vyšehrad

EDICE
ROZHOVORY
NAD BIBLÍ

Svazek 9

Edici řídí Jaroslav Vrbenský

K vydání připravil Petr Vaďura
Obálku, grafickou úpravu a sazbu písmem
TyfaMedium ITC CE navrhl Vladimír Verner
Odpovědný redaktor Jaroslav Vrbenský
E-knihu vydalo nakladatelství Vyšehrad, spol. s r. o.,
v Praze roku 2017 jako svou 1574. publikaci
Vydání v elektronickém formátu první
(podle prvního vydání v tištěné podobě)
Doporučená cena E-knihy 150 Kč

Nakladatelství Vyšehrad, spol. s r. o.
Praha 3, Víta Nejedlého 15
e-mail: info@ivysehrad.cz
www.ivysehrad.cz

© Petr Vaďura, 2017

ISBN 978-80-7429-833-2

Tištěnou knihu si můžete zakoupit na www.ivysehrad.cz

Tato kniha vychází
s laskavým souhlasem
rozhlasových stanic

Tuto knihu věnujeme Míšovi Kuchynkovi
a všem dalším mladým lidem,
kteří hledají a nacházejí
odvahu žít v pravdě.

Autoři

Obsah

Samuel (1 Samuelova 3,1–21)	11
Davidův hřích (2 Samuelova 12,7–10.13)	17
Radost z Hospodina (Nehemjáš 8,1–10)	23
Víra navzdory utrpení (Jób 19,1–29)	32
Tklivá píseň Davidova (Žalm 7)	39
Kdo je člověk? (Žalm 8)	46
Hledání Boha (Žalm 14)	55
Pozvednutí duše k Bohu (Žalm 25)	61
K tobě, Hospodine, volám (Žalm 28 – Kralický překlad)	68
Moc Hospodinova hlasu (Žalm 29)	75
Hospodin jako ochrana před svévolníky (Žalm 36)	81
Hospodina miluji (Žalm 116)	88
Volání z hlubin (Žalm 130)	94
Dům na písku a dům na skále (Matoušovo evangelium 7,21–23)	102
(Matoušovo evangelium 7,24–29)	104
Bůh chce milosrdenství, ne oběti (Matoušovo evangelium 9,9–13 – Český studijní překlad)	107
Je mnoho povoláných, ale málo vyvolených	112
(Matoušovo evangelium 22,1–14 – Český studijní překlad)	112
Mentalita farizeů a zákoníků (Matoušovo evangelium 23,1–12)	117
Uzdravení setníkova otroka (Lukášovo evangelium 7,1–10)	122
Vyčištění chrámu (Janovo evangelium 2,13–25)	127
Jak Bůh miloval svět (Janovo evangelium 3,1–17)	133
Dveře do ovčína a dobrý pastýř (Janovo evangelium 10,1–18)	139
Tajemství vztahu Otce a Syna (Janovo evangelium 14,1–11)	145
Nevěřící Tomáš (Janovo evangelium 20,19–31)	151

Svatý Štěpán a mučednictví (<i>Skutky apoštolské 6. a 7. kapitola</i>)	157
Důsledky ospravedlnění (<i>Římanům 5,1–11 – Český studijní překlad</i>)	165
Je-li Bůh s námi, kdo proti nám? (<i>Římanům 8,31–39</i>)	171
Dobré rady do vztahů s lidmi (<i>Římanům 12,11–14</i>)	176
Lidská sexualita (<i>1 Korintským 6,12–20</i>)	181
Hliněné nádoby a poklad v nich ukrytý (<i>2. list Korintským 4, 5–7</i>)	188
Žijte jako děti světla (<i>Efezským 5,1–20 – ČSP</i>)	195
Smysl utrpení křesťanů (<i>2 Tesalonickým 1,1–12</i>)	201
Oběť Kristova a oběti naše (<i>List Židům, 13, 8–16</i>)	207
Bohatí a chudí (<i>Jakubova epištola 2,1–13</i>)	214
Jak reagovat na urážky (<i>1 Petrův 3,8–18 – ČSP</i>)	220
Jak milovat? (<i>1 Janův 3,13–24</i>)	227
Nemilujte slovem, ale skutkem (<i>1 Janův 3,18–24</i>)	233
Zjevení Krista (<i>Zjevení 1,9–18</i>)	239
Ediční poznámka	246

Samuel

1 Samuelova 3,1–21

Mládenec Samuel vykonával službu Hospodinovu pod dohledem Élího. V těch dnech bylo Hospodinovo slovo vzácné, prorocké vidění nebylo časté. Jednoho dne ležel Élí na svém místě. Oči mu začaly pohasínat, takže neviděl. Boží kahan ještě nezhasl a Samuel ležel v Hospodinově chrámě, kde byla Boží schrána. Hospodin zavolal na Samuela. On odpověděl: „Tu jsem.“ Běžel k Élímu a řekl: „Tu jsem, volal jsi mě.“ On však řekl: „Nevolal jsem, lehni si zase.“ Šel si tedy lehnout. Ale Hospodin zavolal Samuela znovu. Samuel vstal, šel k Élímu a řekl: „Tu jsem, volal jsi mě.“ On však řekl: „Nevolal jsem, můj synu, lehni si zase.“ Samuel ještě Hospodina neznal a Hospodinovo slovo mu ještě nebylo zjeveno. A znovu, potřetí, zavolal Hospodin Samuela. On vstal, šel k Élímu a řekl: „Tu jsem, volal jsi mě.“ Tu Élí pochopil, že mládence volá Hospodin. I řekl Élí Samuelovi: „Jdi si lehnout; jestliže tě zavolá, řekneš: Mluv, Hospodine, tvůj služebník slyší.“ Samuel si tedy šel lehnout na své místo. A Hospodin přišel, stanul a zavolal jako předtím: „Samueli, Samueli!“ Samuel odpověděl: „Mluv, tvůj služebník slyší.“ Hospodin řekl Samuelovi: „Hle, já učiním v Izraeli něco takového, že bude znít v obou uších každému, kdo o tom uslyší. Onoho dne uvedu na Élího všechno, co jsem ohlásil jeho domu, od začátku až do konce. Oznámil jsem mu, že jeho dům odsuzuji navěky pro nepravost, o které věděl: Jeho synové přivolávají na sebe zlořečení, on však proti nim nezakročil. Proto jsem o Élího domu přísahal: Dům Élího nebude nikdy zbaven viny ani obětním hodem ani obětním darem.“ Samuel ležel až do jitra. Pak otevřel dveře Hospodinova domu. Samuel se bál oznámit Élímu to vidění. Élí si však Samuela zavolal a pravil: „Samueli, můj synu!“ On odpověděl: „Tu jsem.“ Otázal se: „Co to bylo, o čem s tebou mluvil? Nic prosím přede mnou nezatajuj! Ať s tebou Bůh udělá, co chce, jestliže přede mnou zatajíš něco z toho všeho, o čem s tebou mluvil!“ Samuel mu tedy oznámil všechno a nic před ním nezatajil. A on řekl: „On je Hospodin. Ať učiní, co je dobré v jeho očích.“ Tak Samuel vyrůstal a Hospodin byl s ním. Nedopustil, aby některé z jeho slov padlo na zem. Celý Izrael od Danu až k Beer-shebě poznal, že Samuel má od Hospodina prorocké pověření. Hospodin se mu dával i nádaře vidět v Šílu; Hospodin se totiž v Šílu zjevoval Samuelovi svým slovem.

Dnešní biblický text nás přenáší do časů soudců, tedy do doby, která ve starověkém Izraeli předcházela době královské. Je to zhruba jedenácté století před naším letopočtem. Podle bible byly

tehdy poměry v Izraeli značně neutěšené. Izraelské kmeny neměly žádné jednotné vedení a spojovalo je pouze jejich náboženství, jehož viditelným atributem byl stánek Hospodinův v Šílu. Jednalo se o jakousi mobilní verzi budoucího chrámu. V něm sloužil jako velekněz Élí se svými syny. Ti jsou v biblickém textu charakterizováni jako lidé bezbožní, kteří okrádají přicházející lidi a znevažují bohoslužbu. Knihy Soudců a První Samuelova uvádějí, že Izrael byl v té době ohrožován Pelištejci, sídlícími v pobřežním nížinném pásmu podél pobřeží Středomořího moře. Proto Hospodin v předchozích letech povolával muže a ženy, kteří se stavěli do čela izraelských oddílů a vysvobozovali lid z poroby. Byli to tzv. soudci, z nichž nejznámější byli Gedeon, Jiftách, Debora či Samson. V době, do níž je zasazeno naše vyprávění, však žádný soudce v Izraeli nepůsobil. Situace vyvolaného lidu by se tedy dala označit za krizovou. A právě tehdy povolal Hospodin Samuele. O koho se jedná?

Je to vymodlené dítě. Už jeho jméno znamená nejspíše „Bůh vyslyšel“, tj. Bůh vyslyšel prosby jeho matky Chany. Samuelova prehistorie je v První knize Samuelově poměrně obsáhlá vyličeána. Chana nemohla mít dlouho děti, takže byla svým okolím ponižována. Modlila se úpěnlivě k Hospodinu a nakonec dostala Samuela jako Boží odpověď na své prosby. Ještě než se jí syn narodil, slíbila jeho matka, že bude zasvěcen Hospodinu. Znamenalo to, že se měl Samuel stát nazírem a jeho život měl být nějakým způsobem spojen se službou Bohu. Když byl někdo nazír, tedy zasvěcenec, musel se zdržet pití opojných nápojů a nesměl se stříhat ani holit. Podmínkou nazírství však nebyla pohlavní zdrženlivost, takže Samuel mohl v dospělosti založit rodinu a mít děti. Jako chlapec byl svěřen do svatostánku v Šílu k veleknězi Élímu, aby tam byl vychováván a také aby vykonával rozličné pomocné práce. Mezi jeho povinnosti patřilo zavírat a otevírat dveře, zhášet a rozsvěcet svíce a nosit kněžský hábit zvaný efód. Už od malička byl tedy vychováván jako náboženský profesionál, kterým se později skutečně stal. Samuel byl však i poslední soudce v Izraeli a působil i jako prorok a kněz.

V našem textu se říká, že v té době bylo Hospodinovo slovo vzácné a prorocké vidění nebylo časté. Dokonce ani Samuel zpočátku Hospodina neznal a jeho slovo mu nebylo zjeveno. Jak se mohl Hospodinův lid dostat do takovéto situace?

Čím to bylo způsobeno, to řečeno není, nicméně dozvídáme se, že se takové situace poměrně často opakovaly. Byly to doby, kdy bylo vyduchlo, nebyla žádná vidění ani vize. Žilo se tak nějak ze dne na den, nic se nedělo, nikdo si nekladl žádné vážné otázky a vypadalo to, že to tak půjde napořád. Život člověka a především život společenství je v takových dobách velká nuda.

Dokud nepřijde krize.

A ona přijde. Zajímavý je zde údaj, že Samuel ještě neznal Hospodina, navzdory tomu, že žil v kněžském internátu a připravoval se na profesionální dráhu duchovního. Je to podivné: nosí kněžské roucho, je v lecčems vyškolen a poučen, snad by se dalo říci, že je i do mnohého zasvěcen, a podívejme – on Hospodina nezná. Nevíme, co to má znamenat, nicméně plyne z toho, že mezi náboženstvím, spočívajícím v provádění rituálů a přebírání tradice, a mezi skutečným živým poznáním Boha je rozdíl. Skutečnost, že je někdo náboženský profesionál, ještě nemusí znamenat, že tento člověk potkal Boha. Samuel Boha ještě nepotkal.

Náš text popisuje, jak k Samuelovu setkání s Bohem došlo. Iniciativa byla na Boží straně, zatímco Samuel byl poměrně bezradný. Proč Hospodin takto jednal právě s ním a ne třeba s Élího syny?

Jedná se zde o Boží iniciativu a svobodné Boží vyvolení. Bůh se prostě rozhodne a k někomu se přizná, povolá si jej a pověří jej nějakým úkolem. Tomu člověku se to nemusí líbit a nemusí to ani chtít, ale jelikož toto povolání přichází z Boží strany, nelze se mu většinou vzepřít. Určitě Bůh nepovolal Samuela proto, že byl v Hospodinově domě pilný a Bůh ho tak chtěl odměnit. Nikoliv, on ho prostě vyvolil. Že si nevyvolil někoho jiného, třeba Élího syny, to je jiná otázka. Tam už totiž nejde o vyvolení, ale o to, že ti synové byli ničemové. To se stává i v lepších rodinách, dokonce i v rodinách náboženských profesionálů, že se děti nevyvedou a vůči tomu, co

jejich rodiče brali tak vážně, získají cynický postoj. Pro Élího syny se náboženství stalo příležitostí ke snadnému zisku a ke korumpování sebe i jiných.

Slovo Hospodinovo se týkalo Élího a jeho rodiny. Proč je Hospodin nesdělil přímo jemu, ale využil Samuela?

V bibli často čteme o tom, že Hospodin k člověku promlouvá prostřednictvím někoho jiného. K Marii třeba promluvil skrze anděla, k Chaně skrze Élího. Tu a tam se stane, že promluví přímo, např. ve snu nebo prostřednictvím zjevení. Možná Hospodin využívá k oznámení své vůle druhé lidi z toho důvodu, aby nebyla pochybnost o tom, že něco skutečně sdělil. Jinak by si člověk mohl myslet, že se jednalo o pouhý sebeklam.

Nad Élím je zde vynesena soud. Jaká byla jeho vina?

Pokud rodiče můžou za chování svých dětí, pak se provinil špatnou výchovou a tím, že své syny nedokázal ukáznit. Přestože Élí jejich jednání neschvaloval a byl schopen jim je i vytknout, nebyl dostatečně přísný a razantní. Snad neměl odvalu učinit nějaké rázné opatření. Mezi řádky tak můžeme číst varování: Pozor na slepou rodičovskou lásku k vlastním dětem, která je ochotna jim prominout víc než těm druhým. Élí svým synům promíjel hodně, i když věděl, že to, co dělají, je špatné.

Je možno syny a dcery naučit Hospodinově bázni, kterou Élího synové neměli?

Možná teď omlouvám sebe samotného, ale domnívám se, že to v rodičovských silách není. Zrození víry i bázně Hospodinovy je vždycky dar, který přichází odjinud. My jej můžeme pouze neodmítnout, můžeme se mu otevřít a připravit mu cestu. Jako rodiče můžeme snad přispět k tomu, aby balíček s Boží milostí nebyl svázán tak pevně, že by se nedal rozbalit. Zprostředkovat dětem ty nejvyšší hodnoty, kterým sami věříme, je však nejen obtížné, ale v jistém smyslu i nemožné. Pokud se to někomu povede, je to milost. Proto bych měl pro Élího i určité pochopení. On tak úplně nemohl za to, že jeho synové byli lemplové, že ve svatostánku kradli

a dopouštěli se svatokupectví. Na všechny ty špatnosti, o kterých v První Samuelově čteme, však zřejmě přišli sami, za ty jejich tatík opravdu nemohl.

Co Hospodin Samuelovi vlastně ohlašuje?

Není to nic moc konkrétního a nového. Hospodin jen jeho prostřednictvím potvrdil, že je pravda to, co blíže nepopsaný muž Boží už dříve Élímu vyřídil. Především potvrzuje, že Élího rod jako kněžský rod končí, protože jeho synové zahynou v ten samý den. Což se také později stalo.

Jak mohl Élí reagovat na zprávu o soudu, kterou mu Samuel vylíčil? On zde říká: „*On je Hospodin, ať učiní, co je dobré v jeho očích.*“ Nemohl udělat něco víc?

Jistěže mohl. Mohl např. začít úpěnlivě prosit Hospodina, aby svůj ortel odvolal. Mohl se pokusit ukáznit své syny a třeba by pak byly i jeho prosby vyslyšeny. Nic takového se však nestalo. Élího reakce je plná rezignace: prostě Hospodin to tak určil, nechť se stane jeho vůle. Je v tom až jakýsi fatalismus: jestli to má být, nezbyvá mi, než se s tím vyrovnat.

Závěrečná slova perikopy ostře kontrastují s tím, co jsme se dozvěděli na začátku: „*Tak Samuel vyrůstal a Hospodin byl s ním. Nedopustil, aby některé z jeho slov padlo na zem. Celý Izrael od Danu až k Beer-šebě poznal, že Samuel má od Hospodina prorocké pověření. Hospodin se mu dával i nadále vidět v Šílu; Hospodin se totiž v Šílu zjevoval Samuelovi svým slovem.*“ Co se změnilo?

Stalo se to, co už možná nikdo nečekal: objevil se nový duchovní pramen. Nejdříve to vypadalo, že přichází doba veliké stagnace, ono vyduchnutí, o kterém už byla řeč. Dostavil se dokonce i jasný historický zlom, kterým byl zánik Élího velekněžského rodu. A tu, ejhle, život prorůstá jinudy a z mládenečka Samuela, který nebyl nic moc, se náhle stává postava, která má co říci druhým lidem. A oni to poznají, takže když mluví, zpozorní a co začne vzkazovat jako Hospodinovo slovo, začínají brát vážně. Je nadějně, že i uprostřed všech skleslostí a ztráty vizí a ducha, uprostřed úpadku a všelijakých

proher může začít růst zase něco nového. To je jev, s kterým se člověk víry setkává v bibli znovu a znovu. Když se zdá, že je nejhůř a všechno se řítí někam dolů, objeví se jakýsi třeba i nenápadný protipohyb, který ohlašuje, že vzniká a raší něco nového a živého.

Jak dalece lze tuto zkušenost aplikovat na dnešek? Česká republika na tom duchovně není moc valně a možná bychom potřebovali nějakého Samuela. Kde se takoví lidé berou?

Ty si povolává Hospodin, my je připravit a povolát nedokážeme. Můžeme však dbát na to, abychom dobře vychovali své děti. Sami si pak musíme dát pozor na to, abychom nepodlehli podobnému pokušení, jakému podlehl Élího synové. Nikdy nesmíme z náboženství učinit zdroj zisku, musíme se vyhýbat jakékoli chrámové i nechrámové prostituci a nesmíme přistoupit na korupci jakéhokoli druhu. Možná, že když si tohle budeme hlídat, někde něco vyraší. Pak už jde jen o to, abychom z toho nového měli radost a abychom se k tomu mohli přidat. Nejsme to však my, kdo ten nový život ze země vyvolá. Nejsme autoři dobra, ovšem můžeme tu kytičku buď zalít, nebo zadupat. Domnívám se však, že naše situace je přeci jen trochu jiná, než byla situace starozákonního Izraele. Platí totiž to, co napsal pisatel listu Židům: „Častokrát a rozličnými způsoby mluvil někdy Bůh otcům skrze proroky, v těchto pak posledních dnech mluvil nám skrze Syna svého.“ (Žd 1,1 Kralický překlad) My už se asi žádného vůdce formátu Samuela nedočkáme a neměli bychom po tom ani toužit. Náš vůdce je už totiž tady: je to Ježíš Kristus. Všechny ty přicházející zajímavé a milé postavy, které se liší od oněch zkorumpovaných, vyduchlých a bezduchých, protože přinášejí nové podněty, musíme vždycky poměřovat s Ježíšem, s tím, co řekl a předvedl. Ať je ten člověk kdokoli, důležité je, zda to, co říká, ladí s duchem Kristovým nebo ne.

Davidův hřích

2 Samuelova 12,7–10.13

Nátan Davidovi odpověděl: „Ten muž jsi ty! Toto praví Hospodin, Bůh Izraele: Já jsem tě pomazal za krále nad Izraelem a já jsem tě vytrhl ze Saulových rukou. Dal jsem ti dům tvého pána a do tvé náruče ženy tvého pána, dal jsem ti dům Izraelův i Judův, a kdyby ti to bylo málo, přidal bych ti mnohem víc. Proč jsi pohrdl Hospodinovým slovem a dopustil ses toho, co je v jeho očích zlé? Chetejce Urijáše jsi zabil mečem a jeho ženu sis vzal za manželku, zavraždils ho mečem Amónovců. Nyní se už nikdy nevyhne meč tvému domu, protože jsi mnou pohrdl a vzal jsi Chetejci Urijášovi ženu, aby ti byla manželkou.“ /.../ David Nátanovi řekl: „Zhřešil jsem proti Hospodinu.“ Nátan Davidovi pravil: „Týž Hospodin hřích s tebe sňal. Nezemřeš.“

Dnešní text je součástí rozměrného vypravování o hříchu největšího izraelského krále Davida. Jedná se o celou sérii špinavých činů: David nejprve svedl vdanou ženu, pak lhal, podváděl, intrigoval a všechno to korunoval vraždou manžela své milenky. Ovšem vyprávění pokračuje: za Davidem přichází prorok Nátan, který ho pomocí příběhu přivádí k poznání, jak podlý jeho čin byl. Davidovi dochází, že si zaslouží smrt. Následně prorok králi tlumočí Hospodinova slova, jež jsou uvedena v záhlaví. Jak je vůbec možné, že se v oficiální kronice království dochoval tak skandální příběh týkající se zakladatele dynastie?

Nejspíš se tam ocitl jako velké varování, aby si všichni napříště dali pozor. David sice byl zakladatel dynastie, z níž později vzešel sám Ježíš, ale přesto se dopouštěl činů, které jsou pro nás všechny varovným mementem. Jestliže tak podlého a krutého jednání byl za určitých okolností schopen nejslavnější a silně zbožný král, není před něčím takovým imunní žádný z nás. Paradoxní poučení příběhu tedy zní: Pozor, aby to s tebou nedopadlo stejně jako s tím slavným králem Davidem!

Nátan Davidovi tlumočí Hospodinova slova. V první řadě jej ujišťuje, že to byl on, Hospodin, kdo jej vyvolil a ochránil před Saulem. Měla jej právě tato skutečnost motivovat k řádnému životu? Do jaké míry je takové vyvolení důležité?

Vyvolením a pomazáním na krále, k němuž došlo na Boží pokyn, se Davidovi dostalo obrovské důstojnosti. Možná jej velikost svěřeného úkolu i povznášela, přinejmenším si jí byl vědom. Právem, což potvrdil nakonec i prorok Nátan, když jako Hospodinův mluvčí bere Davidův královský úřad vážně a Davida jako krále uznává se všemi jeho pravomocemi a odpovědností. Jenomže v Izraeli není ani král vyňat ze zákona, a proto si nemůže dělat, co se mu líbí. Zákon Hospodinův je jak nad poddaným, tak nad panovníkem. Tato zásada byla uplatňována i v mnoha evropských monarchiích po dlouhá staletí a zpronevěřovali se proti ní pouze diktátoři. Ti dávali najevo, že panovník jako zákonodárce není žádným zákonům podřízen. David však přes všechny své chyby a úlety takovým svévolným diktátorem nebyl. Aby podřízenost panovnické vůle vyšším normám byla u izraelských a posléze judských králů pojištěna, nachází se v knize Deuteronomium klauzule, podle níž si měl každý král nechat vyhotovit vlastní opis svitku zákona a ten nosit pořád při sobě. Měl jej mít tak fyzicky blízko, až by jej doslova tlačil. Král si tedy nemůže dělat, co se mu zachce, protože je tlačěn zákonem.

Vydavatelem tohoto zákona nebyl ovšem žádný Davidův předchůdce, nýbrž sám Hospodin. Neboli za těmi konkrétními slovy rozpoznáváme Boží vůli, jež určuje spravedlivé uspořádání společnosti i poctivý život každého člověka jako jednotlivce. Je i nad našimi dnešními zákonodárci něco jako přirozené právo?

Jsem přesvědčen o tom, že je. Křesťané se proti této myšlence občas vzpouzejí, protože zapomněli, že na počátku úvahy o takzvaném přirozeném právu je úvaha o zákoně, jenž byl stvořen spolu s námi a pro nás. Nebyl nám dán do výbavy přírodou, ale Stvořitelem. Ten nás stvořil k svému obrazu – a nebýt pod Boží obraz, to je náš úkol. K tomu však nestačí chovat se přirozeně, nýbrž je třeba ujmout se i určitých práv a povinností. Pokud myšlenka přirozeného práva znamená ochotu poslouchat zákon, který nám lidem byl dán dřív, než jsme si zákony začali psát sami, je to myšlenka dobře sladitelná se svědectvím bible.

Jedním z Davidových hříchů bylo svedení manželky bližního. Dnes něco takového trestné není. Jiným proviněním byly lži a intriky. Ani za to by dnes nemohl být trestně stíhán. Je dokonce možné i to, že kdyby byl v současnosti jeho případ posuzován pouze podle litery zákona, prošlo by mu i to, že nechal Urijáše zabít v boji Amónovci. Nejsou dnešní zákony poněkud vyprázdněné?

Jak se to vezme. Nezapomeňme, že v Izraeli platil zákon Hospodinův, podle něhož si za cizoložství zasluhuje člověk smrt – a tento verdikt se vztahoval i na krále. Důvodem tohoto opatření byla pravděpodobně ochrana legitimního potomstva. To, že David zabil svého soka v lásce (a to ještě takovým hnusným způsobem), byl další důvod k vynesení trestu smrti. V našem vyprávění je sympatické, že prorok Nátan se nenechá obalamutit. Davidovo okolí se mohlo domnívat, že Urijáš se stal obětí špatné taktiky v bitvě. Padl vinou selhání vrchního velitele, který v nevhodnou chvíli zavelel k ústupu, takže Urijáš zůstal sám v nepřátelském sevření. Nu a se ztrátami se ve válkách musí počítat. Hrdina se zapíše do seznamu ztrát, možná bude i chvíli uctíván jako příklad statečnosti, ale víc se s tím dělat nedá. Důležité je, že bitva byla vítězná. Nátan však ví, že to všechno bylo jinak, a řekne králi od plic: „Ty jsi ho zabil.“ Tys to nastrojil a špinavou práci za tebe udělal někdo jiný. Před Bohem jsi vrah.

V dějinách se se svévolnými panovníky setkáváme poměrně často. Dokonce i leckterí dnešní presidenti a ministři si ve svém pocitu důležitosti myslí, že jim musí projít všechno. A velmi často jim to taky projde, protože na ty nahoře jako by platila jiná měřítko než na ty dole.

Jenomže když je něco zlé v Hospodinových očích, pak je jedno, zda to spáchal král nebo chudáš. Zlé je to vždycky. A před Božím zákonem jsou si všichni rovni.

Je pravda, že každý hřích má své následky a důsledky? Jaké byly důsledky tohoto Davidova provinění?

To pravda je. Hřích není nějaká nemoc, která má buď lehčí nebo těžší průběh a jen někdy může být smrtelná. Tato nemoc je smrtelná

vždycky. Je to něco, co nás ničí a vposledu zabíjí. Zabíjí nás jak fyzicky, tak v Božích očích. Proto také musel zemřít Ježíš, protože hřích lze sejmut jenom obětí. Hřích má moc a je důsledný, takže každé hříšné jednání i hříšný skutek jsou dalekonosné. Nikdy to není událost, která se vyčerpá v tu chvíli, kdy se spáchá, ale pokračuje dál, má následky a působí škodu na mnoho stran. Vždycky také platí, že co člověk rozsévá, to musí taky sklízet.

O důsledcích Davidova hříchu se dočítáme v následující pasáži: „*Toto praví Hospodin: Hle, já způsobím, aby proti tobě povstalo zlo z tvého domu. Před tvýma očima vezmu tvé ženy a dám je tomu, kdo je ti blízký; ten bude s tvými ženami spát za bílého dne. A ačkoli tys to spáchal tajně, já tuto věc učiním před celým Izraelem, a to za dne.*“ David Nátanovi řekl: „*Zhřešil jsem proti Hospodinu.*“ Nátan Davidovi pravil: „*Týž Hospodin hřích z tebe sňal. Nezemřeš. Poněvadž jsi však touto věcí zavinil, aby nepřátelé Hospodina znevažovali, syn, který se ti narodí, musí zemřít.*“ (2 Sam 12,11–14) Takže se zde uplatňuje starozákonní zásada: „*Oko za oko, zub za zub.*“ Zde: Smilstvo za smilstvo, smrt za smrt.

A jelikož odplata za hřích je smrt, hodně se zde o smrti mluví. Důsledkem velké Boží milosti je skutečnost, že nezemřel David, ale jeho malý syn. Hospodin následky Davidova hříchu zmírnil, jinak by musel zemřít jeho pachatel. Davidova vina byla však přenesena na jeho synka, a proto musel zemřít on. Je to temný příběh, ale nezapomeňme, že Boží dějiny se odehrávají v temném světě. Proto také nepřičítejme Bohu to, co je následkem lidského hříchu. Smrt byla důsledkem lidského hříchu, ne nějaké Boží libovůle, krutosti a pomstychtivosti. Bůh naopak ve svém milosrdenství způsobil, že s Davidem nevymřel i jeho rod, nýbrž odkákal to pouze jeden právě narozený syn. Že i tak to bylo kruté? Bůh sud...

Asi bychom neměli přehlédnout větu, která zazní z Davidových úst ve chvíli, kdy je prorokem usvědčen: „*Zhřešil jsem proti Hospodinu.*“ Právě na tuto větu Nátan reaguje slovy: „*Týž Hospodin hřích z tebe sňal. Nezemřeš.*“ Není to však až moc jednoduché? Neodpouští Hospodin tak velkou lumpárnu přeci jen poněkud lacině?

Jenomže než je zde řeč o odpuštění, je zde řeč o vině a její ohavnosti. Prorok krále obviní prostřednictvím příběhu o zlotřilém velkostatkáři, který ačkoli měl nespočet dobytka, ukradl chudému sousedovi jeho jedinou ovečku. Chudý muž k ní měl něžný a do slova otcovský vztah. Jenomže boháč chtěl připravit pečínku své návštěvě, a místo aby vzal ovci ze svých stád, upekl na rožni tuhle něžnou ovečku svého souseda. Když David příběh vyslechl, vzplál spravedlivým hněvem a prohlásil, že ten boháč je synem smrti. V tu chvíli mu prorok vmetl do tváře: „Ten muž jsi ty.“ Takže jej nejen obvinil, ale navíc to nastrojil tak, aby David nahlédl sebe samého jako odporného zločince.

David odsoudil sám sebe. Myslíš, že mu skutečně došlo, co spáchal?

On se morálně rozhořčil nad postavou z Nátanova vyprávění. Jenomže netušil, že když vynesl trest smrti nad postavou z příběhu, vynesl tím ortel sám nad sebou. A jelikož mu hrůza vlastního provinění v plné míře asi nedošla, prorok mu vyloží, že jeho jednání bylo před očima Hospodinovýmá skutečně zlé. David musel pochopit, že Hospodin na něj všechno ví a že každého člověka, který spáchá něco zlého, minulost dříve nebo později doběhne. Po této fázi obvinění tedy nastala fáze druhá, kdy David nahlas vyslovil větu: „*Zhřešil jsem před Hospodinem.*“ Nejdřív musel vinu v sobě odhalit, pak ji musel vyznat a teprve po tomto veřejném vyznání přichází fáze třetí, odpuštění. To mu opět zvěstuje prorok, když říká: „*Týž Hospodin hřích s tebe sňal. Nezemřeš.*“ Následky hříchu však David musel nést stejně. Boží milosrdenství za člověka nevyžehlí úplně všechno. Dává mu sice šanci k novému počátku nebo k pokračování života, ale důsledky zla zde zůstanou.

Co je podstatou odpuštění? Když se podíváme na antické příběhy, vidíme, že mnozí velcí hrdinové odpuštění často hledali, ale nemohli je najít, zatímco David je u Hospodina našel.

Odpuštění je jeden z ústředních pojmů židokřesťanské víry. Hospodin je v bibli charakterizován jako shovívavý, milosrdný a odpouštějící. Pokud stíhá nepravosti otců do třetího a čtvrtého

pokolení, pak se jedná o onu dalekonosnost hříchu, o níž už byla řeč. Milosrdenství Boží se však klene nad tisíci těch, kteří se Boha bojí. Je zde položen důraz na to, že Hospodinovo milosrdenství je objemnější a rozlehlejší než jeho důslednost při vymáhání následků hříchů. Proto si toho člověk většinou vypije mnohem méně, než zasluhuje. Hospodin, když odpouští hříchy, dává současně hříšníkovi šanci obnovit vztah k němu i k lidem a ke světu vůbec. Hospodin člověku dovoluje opětovně se zapojit i do Božího díla. Dovoluje mu konat dobro a podílet se na velikém díle spásy. Tuto možnost má i ten největší hříšník, kterého světský soud právem odsoudil, protože mezi lidmi spravedlnost být musí. Boží spravedlnost znovu přichází s nabídkou milosrdenství. I ti nejtěžší zločinci mají šanci třeba i v hodině smrti navázat vztah k Bohu. Pokud to stihnou dřív, je to samozřejmě lépe. Možnosti podílet se na velkém Božím díle tak není zbaven nikdo, dokonce ani David ne, i když spáchal ohavný zločin. Pro nás je dobře, že tento velký muž není v bibli vyličen jako hrdina bez poskvrnky či vrásky, ale jako skutečný člověk, který se podobá tobě či mně. Také díky tomu můžeme i po všech svých pádech a proviněních nacházet odvahu volat k Bohu a k němu se vracet.

Ranní slovo, Český rozhlas Vltava 17. 6. 2007

Radost z Hospodina

Nehemjáš 8,1–10

Všechn lid se shromáždil jednomyslně na prostranství před Vodní branou a vyzvali znalce Zákona Ezdráše, aby přinesl knihu Mojžíšova zákona, který vydal Hospodin Izraeli. Kněz Ezdráš tedy přinesl Zákon před shromáždění mužů i žen, všech, kteří byli schopni rozumět, aby jej slyšeli, prvního dne měsíce sedmého. Četl z něho na prostranství před Vodní branou od svítání až do poledne mužům i ženám, těm, kteří byli schopni rozumět. Všechn lid pozorně naslouchal slovům z knihy Zákona. Znalec zákona Ezdráš stál na dřevěném lešení, které k tomu účelu zhotovili; po pravici vedle něho stál Matitjáš, Šema, Anajáš, Úrijáš, Chilkijáš a Maasejáš, po levici pak Pedajáš, Míšael, Malkijáš, Chašum, Chašbadána, Zekarjáš a Mešulám. I otevřel Ezdráš knihu před zraky všeho lidu, stál totiž výše než ostatní lid. Když ji otevřel, všechn lid povstal. Ezdráš dobrořečil Hospodinu, Bohu velikému, a všechn lid odpověděl s pozdvíženými rukama: „Amen, amen.“ Padli na kolena a klaněli se Hospodinu tvář až k zemi. Nato Ješua, Baní, Šerebjáš, Jamín, Akiúb, Šabetaj, Hódijáš, Maasejáš, Kelíta, Azarjáš, Józabad, Chanan a Pelajáš, levité, vysvětlovali lidu Zákon, zatímco lid stál na svém místě. Četli z knihy Božího zákona po oddílech a vykládali smysl, aby lid rozuměl tomu, co četli. Nehemjáš, který byl místodržícím, a kněz Ezdráš, znalec Zákona, a levité, kteří vysvětlovali lidu Zákon, řekli všemu lidu: „Dnešní den je svatý Hospodinu, vašemu Bohu. Netruchlete a neplačte.“ Všechn lid totiž plakal, když slyšel slova Zákona. Dále jim řekl: „Jděte, jezte tučná jídla a pijte sladké nápoje a posílejte dárky těm, kdo nemají nic připraveno. Dnešní den je zajištěn svatý našemu Pánu. Netrapte se! Radost z Hospodina bude vaší záštitou.“

Kniha Nehemjáš nás přenáší do období krátce po skončení babylónského zajetí Judejců. Perský král Kýros umožnil přesídlencům vrátit se zpátky do Judska a začít obnovovat Jeruzalém. Hlavní postavou je zde kněz Ezdráš, který je označen jako znalec zákona. Jakou měli kněží v Izraeli poexilní doby úlohu?

První navrátilci z babylónského zajetí se v Jeruzalémě a v Judsku objevili už kolem roku 538 před naším letopočtem, Nehemjáš však přichází až v roce 445, tedy skoro celé století potom. Judsko bylo tehdy spolu se Samařskem (kdysi severním Izraelem) perskou provincií. Nemělo politickou samostatnost, což je okolnost velmi

důležitá. Ovlivnila totiž nový obsah kněžské funkce. Dokud existovalo Judsko jako království, poskytovalo kněžstvo především náboženský servis králi, který byl suverén, zatímco kněží fungovali jen jako jakýsi pomocný personál. Poměry se však změnily: žádný král není a obyvatelstvo je spravováno místodržiteli dosazenými perskými panovníky. V Judsku a Izraeli žijí jak lidé, kteří v době babylónského zajetí nebyli odsunuti, tak přesídlenci, kteří se po padesáti a více letech navracejí z Babylónu. Peršané byli jako okupanti na rozdíl od Asyřanů nebo Babylóňanů velmi prozíraví, neboť zjistili, že když dají kolonizovaným zemím náboženskou svobodu, zajistí si u jejich obyvatel vděčnost a loajalitu. V době po návratu ze zajetí proto význam kněží neobvykle narostl. Stali se vůdčí silou národa a měli v duchovní i kulturní oblasti obrovskou autoritu. Ezdráš přišel do Jeruzaléma jako potomek judských vysídlenců v roce 458 před naším letopočtem. Pocházel z dobré kněžské rodiny, měl rodokmen sahající až k Áronovi a byl velmi důležitou osobou. Stal se hlavou početného kultického personálu a jeho posláním bylo uskutečňovat zde politiku vládnoucích Peršanů. V souladu s ní se měl legislativním rámcem pro život v Judsku stát Mojžíšův zákon.

Jeruzalémský Šalomounův chrám byl zbořen Babylóňany při dobytí Jeruzaléma v roce 587/586. Jak mohli tedy kněží fungovat?

Kolem roku 515 byl chrám znovu zbudován, i když ne v takové kráse a velikosti jak původní chrám Šalomounův. Kněží měli tedy stejně jako dřív povinnost provádět oběti a dbát na liturgický provoz v chrámu. Ezdráš dostal od perského panovníka slušnou materiální výbavu a kněžím byly zaručeny daňové úlevy, takže jejich postavení bylo podobné jako před babylónským exilem. Kněz se navíc stává zástupcem lidu před Bohem, což je úkol, který přebírá od krále. Tato zástupnost získává i nový rozměr, protože kněžovým úkolem je především vyznávat Bohu viny všeho lidu. Ve zprávě o vysvěcení obnoveného Zorobábelova chrámu se objevuje zajímavý detail: shromážděný lid tam obětuje dvanáct kozlů, což je oběť za hříchy celého Izraele. Při posvěcení velkolepého Šalomounova chrámu o několik století dřív se nic takového nedělo. Tentokrát to byla hlavně velká sláva, ale žádné pokání. V době existence

druhého chrámu je však kněz především zástupným kajícím. Uvedu ještě jiný příklad: Když se Ezdráš dozvěděl, jak judský lid duchovně zpustl a jak přestal dbát na svou jedinečnost, roztrhl své roucho a volal k Bohu: „*Můj Bože, stydím se a hanbím pozdvihnout k tobě svou tvář, Bože můj. Naše nepravosti se nám rozmohly až nad hlavu, naše provinění vzrostlo až k nebi.*“ (Ezd 9,6) Ezdráš se zástupně stydí za hříchy a nedověru svých soukmenovců a přijímá od Hospodina zasloužený trest. Jinými slovy říká, že ne ti imperialisté Babylónané, ale my sami jsme si svými hříchy zavinili to velké neštěstí. Proto tedy děkujeme Bohu, že nám vůbec dovolil z toho vyváznout, neboť jsme si zasloužili mnohem horší trest. Boha přestaňme obviňovat, ale spíš jej chvalme za to, že nás docela nezavrhl. K této modlitbě pak strhává i všechen lid. Hlavní úkol kněze je tedy připomínat lidu hříchy, nést je před Boha, vyznávat je a naznačit, kudy z nich ven.

Ezdráš fungoval také jako znalec Zákona. Takových znalců bylo víc. Kde se vzali?

Mezi exulanty bylo takových znalců Zákona víc a ve vyhnanství pomáhali lidem upevňovat jejich víru. Znalost Písma nebyla mezi vysídlenci do Babylóna až tak nevšední dovednost. Ezdráš byl *sóféř*, znalec svatých Písem, doslova písmař. Zajímavé je, jaký posun v poznání Hospodina v zajetí tito znalci Písem prodělali. Postupně totiž zjistili, že ten Bůh, který je buď opustil, nebo spolu s nimi všechno prohrál, není žádný lokální nebo etnický patron, nýbrž je to vládce všehomíra, stvořitel a Pán světa. Je tedy i Pánem Babylónu a všech dalších říší. Právě v exilní době začali pak tito lidé zapisovat, jaká kdy slyšeli vyprávění o praotcích i o pravidlech jejich pospolitého života. Sháněli se po všem, co kdy bylo dříve zapsáno, a začali tyto celky schraňovat. Tak vznikl korpus Pěti knih Mojžíšových a také mnohé další části dnešního Starého zákona.

Izrael byl v době exilní i poexilní ohrožován ztrátou identity, ba dokonce splynutím s obyvatelstvem, které v předcházejících letech osídlilo zaslíbenou zemi. Byli to především přesídlenci z různých koutů Asýrie a Babylónie. Proto Judejci potřebovali nějaké identifikační znaky. Co se jimi v této době stalo?

Nebezpečí ztráty identity Judejcům skutečně hrozilo. Ezdráš a Nehemjáš především hnětlo, že si judští mužové brali za manželky Kenaanky, Chetejky, Jebuzejky a další příslušnice z jiných národů. „Jiné národy“ však v té době není kategorie pokrevní, nýbrž náboženská. Docházelo tak k tomu, že s těmito ženami si Judejci brali za svá i jejich božstva. Ve výsledku pak všichni věřili všemu a nikdo kloudně nevěřil ničemu. Řekl bych, že tento stav tak trochu známe i my. Ezdráš a Nehemjáš se rozhodli tuto rozpuštěnost v nálevu jiných kultů zarazit a ostře odmítnout. Muži, kteří se oženili s cizinkami, byli zapsáni do „seznamu hanby“, jenž se nachází v knize Nehemjáš, a byli dokonce nuceni své pohanské ženy opustit. Nehemjáš jako místodržící judské provincie dokonce některé provinilce chytal za vousy a ve svatém hněvu je tak trochu i tloukl. Viditelným znakem identity, kterou svým obrodným procesem Ezdráš a Nehemjáš znovu budovali, byl pak především znovu postavený chrám v Jeruzalémě, ale také obnovené hradby Jeruzaléma. Identita Judejců jako dědiců vyvoleného národa se ovšem měla budovat i důsledným respektováním příkazů Zákona, především svcením šabatu a slavením všech svátků. V sobotní den měly ustát všechny práce, nemělo se nakupovat, a to dokonce ani tehdy, když dorazili cizinci s lákavým zbožím z dovozu. K identitě Božího lidu však především patřila změna chování – řekněme „chování všedního dne“. Velice zajímavý a inspirativní byl nápad odpustit každý sedmý rok všechny dluhy a nechat ležet ladem pole. Bohužel, tato pravidla se příliš dlouho nedodržovala. Obecně řečeno se hlavním identifikačním znakem Judejců stalo věřit v Hospodina, chodit v zákoně Mojžíšově a zachovávat jeho přikázání.

Nашe perikopa popisuje velmi emotivní uctívání Hospodina. Nicméně největším problémem Judejců i v této době byla nevěra. Proč? Co věrnost Hospodinu ohrožovalo?

Věrnost Hospodinu si zachovali a utvrdili spíše ti, kdo byli vyhnáni do babylónského exilu, zatímco ti, kdo zůstali v zemi otců, od Hospodina odpadli. Byli to především zemědělci, lidé z venkova, kteří žili svůj všední život a měli velké starosti s obživou a plněním dodávek mocipánům. Nejspíš i z tohoto důvodu pak na nějaké

duchovní záležitosti neměli čas, zvláště když jim chybělo jakékoli duchovní vedení. Tito lidé brali život tak, jak přicházel, a proto se i ženili s ženami, jež byly k dispozici, navzdory tomu, že to zhus-ta byly cizinky. Když se do Judska začali vracet přivandrovalci odkudsi z dálavy, přicházelo s nimi i napětí. Od jejich odchodu uplynuly už dlouhé desítky let a teď pro ně nebylo dost půdy ani domů. Lidé neměli kde bydlet a prohloubily se zásobovací potíže. Přistěhovalci navíc byli duchovně náročnější, takže jim vadilo i leccos z toho, na co si už místní obyvatelé zvykli. Obecně řečeno byl tedy lid judský vnitřně nesourodý, nespojoval jej žádný společný jmenovatel a převládal v něm pocit, že věřit se dalo snad kdysi v minulosti. Vznikaly nostalgie po ztraceném davidovském království i po politické samostatnosti. Hlavní úsilí bylo vynakládáno na to, aby vůbec přežili, protože jejich Bůh se neosvědčil, prohrál, zatímco mocnější bohové zvítězili.

Jak dalece se v té době proměnilo židovské náboženství?

Kdybych to měl vyjádřit výstižně, byť trochu schematicky, pak bych řekl, že náboženství rituálu se začalo měnit v náboženství knihy. To podstatné ve svém duchovním životě začínal věřící Izraelec přijímat nikoliv účastí na obětním obřadu, ale nasloucháním Božímu slovu, ať už se jednalo o čtení Písem svatých nebo jejich výklad. To je tak trochu duchovní revoluce. Když se totiž koná rituál, většinou jej není třeba účastníkům vysvětlovat, když však někdo něco čte nebo říká, je možno se ptát a klást mu doplňující otázky. A k tomu také docházelo. V našem úryvku se dozvídáme, že levité museli lidu vysvětlovat, co bylo přečteno. Ucho se tak stalo důležitějším smyslovým orgánem než oko. Postupně došlo k tomu, že židé nakonec pro své náboženství chrám zas tak moc nepotřebovali, protože jim stačila modlitebna neboli synagoga. A pokud to bylo třeba, bylo možno se sejít rovnou pod širým nebem, jak se to stalo při výkladu Ezdrášově.

Co měli ti lidé tenkrát ze svatých Písem vlastně k dispozici?

Jak dosvědčují knihy Ezdráš a Nehemjáš, měli určitě Pět knih Mojžíšových. Možná v nich chyběly některé pasáže, které byly

doplněny později, ale jejich základ už zde byl. Brzy nato měli k dispozici i druhý soubor knih, zvaný Proroci. To jsou jak spisy výpravné, jako knihy Jozue, Soudců, Samuelovy a Královské, tak knihy prorocké, tedy Izajáš, Jeremjáš, Ezechiel a Dvanáct malých proroků. Ještě později přišly tzv. Spisy, z nichž nejvýznamnější jsou Žalmy. Ty byly známy a zpívány mnohem dříve, ale poměrně pozdě byly zachyceny písemně a redakčně upraveny.

V této době jsou sepisovány dějiny izraelského a judského království, jejichž prostřednictvím se vytvořil kanonický obraz historie vyvoleného lidu. Jak vypadá?

Není nijak heroický. Lid izraelský (tak se začalo říkat i Judejcům po zániku severního Izraele) není v těchto kronikách žádný vzorný hrdina. Dokonce i jeho význačné postavy (včetně králů) jsou zde ukázány jako lidé hříšní. Jediný, kdo ob stojí, je Hospodin Bůh. Tedy ten Bůh, který si Izraele vyvolil a zůstal mu věrný, zatímco lidé i spojenci neustále zklamávali. Biblické texty ukazují Boha Izraele jako Pána veškerenstva, stvořitele všeho, dárce života i jeho smyslu.

Text z knihy Nehemjáš popisuje scénu, v níž Ezdráš dobrořečí Hospodinu a všechen lid odpovídá s pozdviženýma rukama: „Amen, amen.“ Pak lid padl na kolena a klaněl se Hospodinu tváří až k zemi. My dnes podobné jednání známe např. od muslimů. Jaký je jeho smysl?

To padnutí na zem tváří k zemi se nazývá proskynézí. Toto gesto vyjadřuje pokoření a vydanost. Když totiž někomu takto padám k nohám, riskuji, že mi ten někdo šlápne na krk. Zároveň však doufám, že nešlápne, neboť se slituje, když uvidí, že uznávám jeho autoritu a že se jí podřizuji. Tímto gestem tedy říkám: „Ty jsi můj pán, jsem ti zcela poddán.“ Gesto pozdvižených rukou zase říká, že přijímáme něco, co přichází shora, jako když chytáme první kapky deště milosti. Slovo „amen“ je výrazem přání i potvrzení. Znamená: ať se tak stane, tak je to pravda, tak je to správně, tak ať to platí.

Při četbě z knihy Božího zákona lid pláče. Proč?

To se můžeme jenom domýšlet. Možná byli dojati vznešeností té

chvíle, možná to byly slzy dojetí a upřímné vděčnosti. Vzpomínám si, jak nám profesor Bič líčil osvobození koncentračního tábora v Dachau americkou armádou. Americký důstojník se osvobozených vězňů shromážděných na apelplatzu zeptal: „Chcete se teď pomodlit?“ A oni odpověděli: „Ano.“ A pak se všichni modlili Otčenáš. Slyšel jsem to od profesora Biče vyprávět několikrát a pokaždé se mu v tuto chvíli zlomil hlas a chvíli to trvalo, než mohl pokračovat. Představuji si, že v Ezdrášově době to mohlo být něco podobného. Je samozřejmě možné i to, že v tomto případě se jednalo spíš o pláč probuzeného svědomí. Když totiž v bibli tečou slzy, nebývají to slzy dojetí a radosti, ale spíš slzy smutku a bolesti. Možná těm lidem došlo, co všechno bylo v dějinách Božího lidu zmařeno, co se nepovedlo a že je to i jejich vina.

Ze znalců zákona, o kterých zde čteme, se postupně stali takzvaní zákoníci, kteří jsou hojně zmiňováni v evangeliích. Bohužel jsou většinou líčeni jako jacísi profesionální vykladači, kteří literu zákona považovali za důležitější než jeho vnitřní smysl. Jak došlo k takovému posunu?

Tento posun je pro člověka příznačný. Jakmile se začnou vydávat nějaká písemná pravidla jednání a chování, postupně jich přibývá a stále více se komplikují. Zákonů a vyhlášek je pak nepřehledně mnoho, zvláště když se k nim ještě vymýšlejí tzv. přílepky. A protože náboženské předpisy je třeba dodržovat, navíc pocházejí-li už od Mojžíše, bylo zapotřebí profesionálů, kteří se jimi budou zabývat a budou je obyčejným lidem zprostředkovávat. Zákoníci v Ježíšově době byli přesvědčeni, že všechno, co je psáno v zákoně, ať již psaném nebo ústně tradovaném, pochází od Boha, a proto je to všechno stejně důležité. Týkalo se to i maličkostí. Zákoníci totiž předpokládali, že poctivost v detailu je předpokladem poctivosti ve velkých a důležitých věcech; pokud budeme vychováni k tomu, že se nekrade ani žádná nepatrná drobnost, nebudeme krást ani ve velkém. Jenomže oni hnidopišskému dodržování všech předpisů bez výjimky přirklí nejen důležitost, ale přímo spásný účinek a význam poznávacího znamení vyvolenosti. Až úzkostně tedy dbali na dodržování sobotního klidu, ale zapomněli, že sobota je pro

člověka a ne člověk pro sobotu. Navíc je to přivedlo k veliké pýše, takže ti dokonalí se okázale povyšovali nad všechny, kdo ona jenná ustanovení zákona nedodržovali. Do této pasti leckdy upadají vzorní a svatí lidé, kteří často podléhají pokušení užívat si své vlastní poctivosti a dobroty a mít ze sebe dobrý pocit. Takový člověk si pak připadá jako premiant morálky a všemi, kdo mu nedostačují, jako morální spodinou v podstatě pohrdá.

Nehemjáš, Ezdráš i další levité povzbuzují lid slovy: *„Jděte, jezte tučná jídla a pijte sladké nápoje a posílejte dárky těm, kdo nemají nic připraveno. Dnešní den je zajisté svatý našemu Pánu. Netrapte se!“* Co měli oslavovat?

V textu je řečeno, že tato slavnost byla spjata se čtením, výkladem a posloucháním Tóry. Lid naslouchal a porozuměl. Zřejmě zde nastal vzácný svátek porozumění. Když se něco takového povede a člověk najednou porozumí nějakému skvělému, byť náročnému poselství, kterým se otevírá budoucnost pro něj i pro druhé, je to důvod k oslavě. Tento úspěch je třeba oslavit, třeba i konzumací nezdravých jídel a dobrých nápojů, ale především sdílením s těmi, jimž se těchto dobrot nedostává.

Zde Boží slovo přináší radost a jeho pochopení je důvodem k oslavě, ale v dnešních evropských církvích jsou biblické a modlitební hodiny nejméně navštěvovaná shromáždění. Proč tomu tak je?

Asi by to chtělo hlubší analýzu, ale někdy to je jen důsledek současného hektického životního stylu. Není však třeba si zoufat, naopak, mnohdy je to vlastně dobře, protože když ke čtení bible přijde jen hrstka lidí, je pak atmosféra v takových malých skupinách intimnější a uvolněnější.

Nejslavnější věta naší perikopy zní: *„Radost z Hospodina bude vaší záštitou.“* Já ji mám v hlavě v kralickém znění, kde je napsáno: *„Radost Hospodinova budiž síla vaše.“* Ovšem kde má dnes člověk takovou radost vzít?

Tady není řeč o nějakém veselí nebo dobré náladě vůbec, ale o radosti z Hospodina. Její součástí je ujištění, že nejsem sám svůj, ale svého milého Spasitele Pána Ježíše Krista. A v tom je radost a potěšení v životě i smrti. Tato radost, řekl bych, je ponejvíce tichá; spíš tak odpočívá v našem nitru a jen čas od času dá o sobě vědět. Podnětem k tomu může být třeba setkání s milými lidmi, chvíle srozumění nebo nádhery, úžas z krásy přírody nebo úleva od bolesti. Zdrojem zjevné radosti může být i potěšení ve smutku, pracovní úspěch, poslech krásné hudby anebo porozumění biblickému textu na biblické hodině. Je to prostě užívání dobrých darů, jichž se nám z milosti Hospodinovy dostává. A mám za to, že klíčem, který v nás tuto radost otevírá, je modlitba vděčnosti. To je myslím docela dobrý návod, jak objevovat radost Hospodinovu: modlit se a vzdávat díky za každé nové ráno, za každý nový den.

A nenechat si zaslepit oči a uši všemi negativními zprávami, jež se na nás z různých stran sypou.

Samozřejmě, protože stejně jak je jméno Hospodinovo vyvýšeno nad nebesa, je vyvýšeno i nad všechno, co se na nás sype.

Ke kořenům, Rádio 7, 9. 8. 2013

Víra navzdory utrpení

Jób 19,1–29

Jób na to odpověděl: „Jak dlouho ještě mě budete trápit a mučit svými řeči-mi? Nejméně desetkrát už jste mi utrhali na cti. Vy se nestydíte se mnou tak nestoudně jednat? I kdybych opravdu chybil, mé pomýlení zůstane na mně. Chcete se opravdu nade mne vynášet a tupit mě svými domluvami? Uznejte přece, že mi Bůh křivdí, zatáhl kolem mne loveckou síť. Úpím-li pro násilí, zůstávám bez odpovědi, o pomoc volám a zastání není. Mou cestu zahradil zdí, že nemohu projít, mé stezky obestřel temnem. Mou slávu ze mne svlékl a snal korunu z mé hlavy. Ze všech stran mě boří, abych zašel, vyvrátil mou naději jako strom. Rozpálil se na mě hněvem, považuje mě za svého protivníka. Společně přitáhly jeho houfy, navršily proti mně svou cestu a táboří kolem mého stanu. Mé bratry ode mne vzdálil, moji známí se mi odcizili, moji příbuzní mě opustili, kdo se ke mně znali, zapomněli na mě. Hosté mého domu i mé služky mě pokládají za cizího, v jejich očích jsem cizozemec. Když zavolám na otroka, neodpoví, svými ústy se ho musím do-prošovat. Můj dech se oškliví i mé ženě, vlastním dětem páchnu. I padouši se mě štítí, když chci povstat, spílají mi, všichni moji důvěrní přátelé si mě hnusí, ti, které jsem miloval, se ke mně obracejí zády. Jsem vyzáblý, kost a kůže, vyvázl jsem jenom s kůží kolem zubů. Smilujte se, smilujte se nade mnou, přátelé moji, neboť se mě dotkla ruka Boží. Proč mě pronásledujete jako Bůh a nemůžete se nasytit mého masa? Kéž by byly mé řeči sepsány, vyznačeny jako nápis rydlem železným a olovem, do skály trvale vytesá-ny! Já vím, že můj Vykupitel je živ a jako poslední se postaví nad prachem. A kdyby mi i kůži sedřeli, ač zbaven masa, uzřím Boha, já ho uzřím, pro mne tu bude, mé oči ho uvidí, ne někdo cizí, mě ledví po tom prahne v mém nitru. Říkáte: „Jak ho chytit?“ Ve mně prý je příčina všeho. Lekejte se meče. Mečem na nepravosti je rozhořčení. Poznáte soud Všemocného.“

Kniha Jób je v hebrejském kánonu zařazena mezi spisy podob-ně jako Žalmy, jimž se svým básnickým jazykem i obsahem velmi podobá. Jaké je její základní dějová schéma?

Kdesi na Blízkém východě žije Jób, spravedlivý a dobrý člověk, po všech stránkách příkladný. Bůh z něj má radost a se svou radostí se svěřil satanovi. Ten mu však namítne, že Jób je tak poctivý pro-to, že se mu dobře daří. Bůh tedy satanovi dovolí seslat na tohoto

spravedlivého muže celou sérii katastrof, takže Jób postupně přijde o všechnen majetek a dokonce i o děti. Na Hospodina však nezanevře a nezlořečí mu. Naopak mu svou oddanost vysloví výrokem: „Z života své matky jsem vyšel nahý, nahý se tam vrátím. Hospodin dal, Hospodin vzal; jméno Hospodinovo buď požehnáno.“ (Jb 1,21) Satan však je vytrvalý a namítne Bohu, že Jób sice obstál, ale určitě by se jej zřekl, kdyby sám těžce onemocněl a všechno ho bolelo. Bůh tedy vydá Jóba satanovi do rukou podruhé, ovšem pod podmínkou, že jej nesmí zbavit života. Tím začíná vlastní Jóbovo utrpení.

Děj básně se z nebe přesouvá na zem. Jób onemocní strašlivou chorobou, je plný vředů a hnisu, přebývá kdesi na skládce odpadků a svědící kůži si rozdírá střepy. Zapáchá a je z něj troska. Po nějaké době jej navštěvují tři přátelé, aby ho potěšili. Jejich útěcha se však zvrhne v sérii obvinění, neboť podle jejich chápání musel žít velmi hříšný život, protože jinak by jej Bůh tak strašně netrestal. Jób si však žádných prohřešků není vědom, a tak brání svou bezúhonnost. Jak je možné, že Bůh vydal svého nejlepšího člověka do ruky satanovi, aby ho tak trápil? Je to opravdu jen proto, aby dokázal, že lidská poctivost a spravedlnost nemusí být důsledkem vypočítavosti? Nenarušuje v takovém případě tento experiment obraz Boha jako milosrdného a dobrotivého, který nikoho nepokouší ke zlému?

Především to narušuje obraz Boha jako automatu na spravedlivé odměňování. Kniha Jób nám bere samozřejmou jistotu, že když budeš hodný, Pánbíček ti za to dá něco dobrého a příjemného, a když budeš zlobit, tak tě potrestá. Svým způsobem tato kniha varuje před vírou v Boha jako pojišťovatele proti rizikům. Likviduje představu, podle níž se automaticky vyhne všechno zlé tomu, kdo žije správně, mravně, poctivě a zbožně. Obraz Boha, který nikoho nepokouší ke zlému, však v této knize narušen není. Důležitý je totiž onen významný detail ze začátku knihy: Není to Hospodin, kdo posílá na Jóba lepru a svědění. Není to Hospodin, kdo zabíjí Jóbovy děti a zapaluje jeho sýpky. To všechno vymyslel a vykonal satan.

Kdo tato významná postava je?

V úvodu knihy je představen jako účastník pracovní porady nebeských Božích služebníků, tedy andělů. Je to jakýsi pochůzkář, vezír, který obchází zemi a kontroluje, zda vše běží tak, jak má. Slídí, a když objeví nějakou nepravost, hned to běží nahlásit. Žaluje opravdu rád. Však to hebrejské slovo *satan* znamená něco jako pomlouvač či osočovatel. Do řečtiny bývá přeloženo termínem *diabolos*, z čehož je vytvořeno české slovo ďábel. Doslova to slovo znamená „vrhač“ čehosi, řekněme vrhač špíny na lidi. Tato bytost potřebuje před Bohem kdekoho zhanobit, pošpinit, učinit Bohu odporným. Proto svádí lidi ke hříchu. Nikde v bibli, a tedy ani v knize Jób, není však *satan* rovnocenný Boží konkurent. Bůh konkurenci nemá, protože je pouze jeden a vrcholné rozhodovací pravomoci má pouze on. *Satan* má pravomoci odvozené, byť toho i tak umí hodně.

Dobrá, zlo na Jóbovi páchá *satan*, ale Bůh mu to umožňuje. Nemohl tomu zabránit?

V knize Jób Bůh *satanovi* v jeho konání nezabrání, ale naopak jej jakoby pustí z řetězu. Podle mě však „konat zlo“ a „dopustit zlo“ není tak docela totéž. *Satan* jedná zle, ďábelsky. Dokáže z člověka udělat hromádku neštěstí, ale vždy jedná z Božího dopuštění. Znamená to, že není pán, jelikož nad ním je ještě vyšší moc. A proto i my smíme doufat (a můžeme za to i prosit), že ta vyšší moc jednou řekne: „*Satane*, lehni!“

V knize Jób je zpochybněna kauzalita mezi neštěstím, které člověka postihuje, a jeho životem. Jenomže jiné biblické texty (např. kniha Přísloví) jsou na této kauzalitě postaveny. Jejich čtenáři se v nich dostává poučení: Když budeš žít zbožně, slušně a spravedlivě, bude se ti dobře dařit. Když od Hospodina odpadneš a budeš se chovat jako sobec nebo když budeš druhým ubližovat, bude se ti dařit zle. Jak se s tímto rozparem mezi jednotlivými biblickými texty má čtenář vyrovnat?

Navrhuji vyrovnat se s tím jako s rozparem mezi pravidlem a výjimkou. Většinou platí, že kdo se spolehne na Hospodina a žije

v souladu s jeho zákonem, je jako strom štípený při tekutých vodách a vede se mu šťastně. Podobných vyznání čteme mnoho především v biblických žalmech. Mnozí věřící lidé v dějinách i současnosti učinili podobnou zkušenost: víra v Hospodina jim přinesla pohodu, pocit štěstí, ba i prosperitu. Jenomže pozor, toto pravidlo neplatí vždycky. Přicházejí chvíle, kdy se život otočí a věrný věřící a poctivý člověk je najednou těžce postižen. A pak je mu nezaslouženě a nespravedlivě zle. S tím se vyrovnat není snadné. Však ani Jób se se změnou svého stavu nevyrovnal. Jeho nářky jsou jedna velká píseň o křivdě, bolesti a ponížení. Jeho přátelé mu přišli pomoci, nabízejí mu návod, jak to vše zpracovat v nějaký smysluplný a přijatelný příběh o příčině a následku. Jenomže sám Jób je brzy požádá, ať raději mlčí.

Otázka však zůstává: Proč musí spravedliví lidé nespravedlivě trpět?

Podle mě je nejlépe říci, že nevíme. Rozhodně je to lepší, nežli poskytovat za každou cenu lacinou a zbožně znějící odpověď, která bude nejspíš špatná a dotyčného nešťastníka učiní ještě nešťastnějším.

Jób navzdory všemu soužení stále v Boha věřil. Co to znamená?

U Jóba to znamenalo, že i ve chvílích, kdy se modlil z hlubin své bolesti a ponížení, nevolal do prázdna, nýbrž k Bohu. Volal hořce a vyčítavě, ale volal. I to je rozměr víry.

Jób předpokládá, že jej soužením postihl Hospodin, a je přesvědčen o tom, že se tak stalo neprávem, tedy že mu Bůh křivdí. Proto se s ním doslova hádá. I někdo z nás se může dostat do situace, v níž se bude na Hospodina hněvat a bude plný výčitek. Může se to stát ve chvílích nemoci nebo smrti někoho blízkého. Smí se člověk v takových chvílích s Bohem hádat?

Slovo „hádat“ bych dal do uvozovek. Jób se s Bohem v pravém smyslu toho slova nehádá, ale zahrnuje ho svými nářky. Bůh na to však nereaguje a mlčí. Na hádku musí být dva, zatímco zde mluví pouze Jób. Když Bůh nakonec přece jen promluví, Jób už se nehádá,

ale dá si ruku na ústa a kaje se z toho, co řekl. Opravdu urputně se ovšem Jób hádá – a to už bez uvozek – se svými zbožnými přáteli. Ti mu totiž pořád domlouvají: „Jóbe, nic přece není bez příčiny. Všechno zlé, co tě postihlo, tedy musí být trest. Za to, že trpíš, si určitě můžeš sám. Tak si to připušt a uleví se ti.“ Jenomže Jób tuhle zbožnou dedukci odmítá a trvá na tom, že jeho utrpení je nespravedlivé a že mu Bůh křivdí. Bohu pak adresuje své žalující samomluvy. Když se v závěru knihy Bůh nečekaně do rozhovoru vloží, překvapení je naprosté. Bůh pokárá Jóbovy přátele za jejich řeči, Jób naopak pochválí za to, že o něm mluvil náležitě. Je to zvláštní, Bůh chválí rebelanta Jób, který ho obviňoval z nespravedlnosti a odmítal se pokořit. Možná nám tím pisatel knihy naznačuje, že když se nesmíříme s nespravedlností a stěžujeme si na ni u Boha, není to žádné rouhání.

Po všech nářcích, které Jób pronesl, zaznívají v devatenácté kapitole z jeho úst slova: „*Já vím, že můj Vykupitel je živ a jako poslední se postaví nad prachem.*“ Co tato věta znamená?

Slovem „vykupitel“ se zde překládá hebrejské slovo *goel*, jež označuje někoho jako zastánce, opatrovníka či pomocníka. Jób se jakoby prokotal ze závalu svých nářků až k rozpoznání, že Bůh, na jehož nespravedlnost si stěžuje, se ho vlastně zastává a prosazuje jeho dobro. Není sice zřejmé, jaké dobro to je, ale Jóbovi se zase stává zřejmým, že Hospodin je dobrý. Náhle se mu otevírá úplně jiný pohled na vlastní životní příběh. Přestává pro něj být důležité, jak dlouho bude živ, stačí mu poznání, že živ je jeho Vykupitel. Smysl všeho je skryt u něj a Jób věří tomu, že je u něj skryt i smysl jeho utrpení. Až všechno aktuální pomine, on se jako poslední postaví nad jeho ostatky. To „jako poslední“ snad má znamenat, že Hospodin se jej ujme jako poslední skutečnost, která nepomíjí. A bude si s ním vědět rady. Něco podobného čteme v Žalmu 103: „*Onť zajisté zná slepení naše, v paměti má, že prach jsme.*“ (Ž 103,14 Kralický překlad) Znamená to, že něco z nás splyne s prachem země; my ale nejsme jen prach a popel, jsme součástí Boží paměti.